

EGY ÉSZAKI NÖVÉNYFAJ, A LYSIMACHIA THYRSIFLORA HAZÁNKBAN

Dr. PÓCS TAMÁS

A Bükk és Mátra hegység közötti Eger—Tarna-vidék régóta ismert botanikai nevezetessége az Egerbaktától 4 kilométerre északkeletre, Szarvaskő irányában fekvő tőzegmohás láp. Az első adatokat, többek között a *Drosera rotundifolia* itteni előfordulását Borbás Vince, nagy-névű botanikusunk közölte nyomtatásban, ki valószínű egi tanárával, Vrabélyi Mártonnal járt először a lápon, mint ezt az általuk közösen gyűjtött mohák tanúsítják (Borbás 1886:88).

A láp első részletes florisztikai leírását Boros Á. adja (1924:62—64), ki a láp másik nevezetességét, a *Dryopteris cristata*-t felfedezte. A lápot növénytársulási szempontból Zólyomi B. jellemzi (1931:104—105), rámutatva, hogy az egerbaktai láp a topogén átmeneti lápok típusába tartozik. A 280 m tengerszintfeletti magasságban fekvő, 40 m átmérő, kör alakú lápszem közepét a *Carex inflata* *Sphagnum* mohaszintű állománya alkotja. Ez a cönózis megfelel a tőzegmohalápok semlyéktársulásának. Benne tipikus semlyéknövények élnek: *Cicuta virosa*, *Menyanthes trifoliata*. Itt éltek a már sajnálatos módon kipusztult *Dryopteris cristata* és *Drosera rotundifolia* is. E középső részt *Sphagnum* mohaszintű fűzláp-társulás veszi körül, mely a mostani kiszáradó stádiumában egyre beljebb hatol, a láp középső, nyíltabb részét meghódítva.

Az újabb időkben értékes adatokkal járultak a láp ismeretéhez Kol E. és Csapody V., kik az *Eriophorum gracile*-t, ezt a Magyarországra nézve új gyapjúsás fajt itt felfedezték (Csapody V.—Kol E. ap. Jávorka 1959:144). Ezt az adatot Juhász L. is megerősítette (1961:114), aki egyébként a lápról ritka gombafajokat is közölt (1960:551). Nemrégén Boros Á. és Vajda L. újra megtalálták a hazánkban ritka, északi elterjedésű *Sphagnum fimbriatum*-ot, melyet még Borbás V. és Vrabélyi M. gyűjtöttek a lápon és Hazslinszky F. határozott meg. Adatukat a múlt század óta nem sikerült megerősíteni, így a közlés jelentős. Ugyanők közlik innen a *Sphagnum palustre*-t is, ezzel a láp ismert tőzegmohafajainak (*Sph. recurvum*, *Sph. subbicolor*, *Sph. squarrosum*) száma ötre emelkedett (Boros—Vajda 1960:150).

Fenti sort kívánom egy újabb érdekes adattal gyarapítani. 1962 májusában tanszéki kirándulás keretében Juhász Lajos és Suba János

adjunktussal meglátogattam a lápot. A tőzegmohás központi rész és a fűzláp érintkezési zónájában egy meddő, a tőzegmoha között kúszó gyök-törzsű, keresztben átellenes, keskeny levelű, finoman pelyhesszőrös növény példányait figyeltem meg, melyet lengyelországi tapasztalataim alapján *Lysimachia thyrsoflora*-nak véltem. Az alapos herbáriumi összehasonlítás és a leírások tanulmányozása feltevésemet igazolta, így hazánk flórája egy újabb északi, maradványjellegű (reliktum) növény adatával gyarapodott. Régi, bizonytalan és kipusztultnak vélt előfordulási adatok vannak csak a hazai irodalomban. Így Hitschmann F. szerint előfordult Sopron melletti tőzeges réteken (1858:224), Nendtvich T. szerint Pécs környékén (1846:26). Élt az ősi, kiszáritás előtti Hanságban (Wierzbicki 1824:20 ap. Zólyomi 1931:192), Domin pedig közli a határon túlról, Ipolyságról (ap. Jávorka 1937:229). Sajnos egyik hazai adatot sem sikerült megerősíteni a századforduló óta, ezért egyetlen biztos lelőhelye Magyarországon az egerbaktai láp.

A *Lysimachia thyrsoflora* L. (= *Naumburgia guttata* Moench) északi elterjedésű, circumboreális faj, mely még a Kárpátokban is igen ritka, csak mintegy 10 helyen fordul elő, lápokban. A Kárpátoktól északra, Lengyelország, Németország és a Bjelorusz SzSzk területén válik gyakoribbá. Ott jellegzetes semlyéknövény, lápok szegélyén, magassásosokban, fűzlápok mélyebb vizű foltjain a leggyakoribb, amely körülményeknek hazai előfordulása is teljesen megfelel. Elszigetelt lelőhelye, északi elterjedése arra enged következtetni, hogy növényünk a jégkorszak, illetve az azt követő hűvös-kontinentális klímájú fenyő-nyírkor reliktumfaja. A növény maradvány-jellegét aláhúzza az a tény, hogy ősszel sem sikerült természetes példányokat találni, tehát már csak vegetál ezen a lápon. Eggyel több ok arra, hogy a már pusztulóban, kiszáradófélben levő egerbaktai lápot a Természetvédelmi Tanács védetté nyilvánítsa, hogy a *Lysimachia thyrsoflora* ne jusson a többi nevezetes egerbaktai növény sorsára.

I R O D A L O M

- Borbás V. (1886): A tőzegmoha (*Sphagnum*) hazánkban. — *Kertészeti Lapok* 1, p. 88.
- Boros Á. (1924): Az egerbaktai és keleméri mohalápok növényzete. — *Magyar Botanikai Lapok* 23, p. 62—64.
- Boros Á. (1926): Közép- és Nyugat-Magyarország *Sphagnum*-lápjai növényföldrajzi szempontból. *Die Sphagnum-Moore Mittel- und Westungarn vom pflanzengeographischen Standpunkte.* — A Debreceni Tisza I. Tudományos Társ. honism. bizotts. kiadv. II. k. 5. f. 25 pp.
- Boros, A. & Vajda, L. (1960): Für die Flora Ungarns neue und interessante Moose. III. — *Annales Hist.-Nat. Mus. Nat. Hung.* 52, p. 147—154.
- Gombocz E. (1906): Sopron vármegye növényföldrajza és flórája. — *Math. és Term. tud. Közl.* 28, p. 1—177.
- Hitschmann, F. (1858): Eine Excursion um den Neusiedlersee. — *Österreichische Botanische Zeitschrift* 8, p. 224.
- Jávorka S. (1924): *Magyar Flóra (Flora Hungarica). Magyarország virágos és edényes virágtalan növényeinek meghatározó kézikönyve.* — Budapest, 1307 pp.
- Jávorka S. (1937): *A magyar flóra kis határozója.* — Budapest 346 pp.

- Jávorka S. (1959) bejelentése a Biol. Társ. Növénytani Szakosztályának ülésén — in Eohus G.: Az 1958. okt. 14-én tartott ülés jegyzőkönyve. — Botanikai Közlemények 48, p. 144.
- Juhász L. (1960): Új adat Magyarország kalaposgomba flórájához. — Acta Acad. Paed. Agriensis 6, p. 551.
- Juhász L. (1961): *Eriophorum gracile* Koch, a hazai flóra új növénye. — Botanikai Közlemények 50, p. 114.
- Nendtvich T. (1846): Pécs és környékének viránya. Die Flora von Pécs und Umgebung. — Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésének Munkálatai 6, 288—291.
- Pócs, T. (1958): Beiträge zur Moosflora Ungarns und der Ost- und Südkarpaten. — Annales His.-Nat. Mus. Nat. Hung. 50, p. 107—119.
- Soó R. (1939): Északi relikturnövények Magyarország flórájában. Boreale Reliktpflanzen in der Flora des historischen Ungarn. — Acta Geobot. Hung. 2, p. 151—199.
- Soó, R. (1954): Die Torfmoore Ungarns in dem pflanzensoziologischen System. — Vegetatio 5—6, p. 411—420.
- Soó, R. (1955): Nordische Pflanzenarten in der pannonischen Flora und Vegetation. — Archiv. Sos. Zool. Bot. Fenn. Vanamo 9. suppl., p. 337—350.
- Soó R. & Jávorka S. (1951): A magyar növényvilág kézikönyve. Magyarország vadontermő és termesztett növényeinek meghatározója, ökológiai és gazdasági útmutatója. — Budapest, 1120 pp.
- Wierzbicki, P. (1824): Flora Mosoniensis. — Manuscriptum.
- Zólyomi B. (1931): A Bükk hegység környékének Sphagnumlápjai. Vegetationsstudien an den Sphagnummooren um des Bükkgebirge in Mittelungarn. — Botanikai Közlemények 28, p. 89—121.
- Zólyomi B. (1931): Adatok a Hanság flórájához. Beiträge zur Flora des Hanság. — Botanikai Közlemények 28, p. 191—192.

VORKOMMEN DER *LYSIMACHIA THYRSIFLORA* IN UNGARN

Dr. THOMAS PÓCS

Der Autor, Dr. Thomas Pócs gibt seiner Anmeldung bekannt, dass er, zusammen mit Ludwig Juhász und Johann Suba, nordwestlich von Eger (Erlau) im Torfmoor von Egerbakta, die *Lysimachia thyrsoflora* L. gefunden hat. Die Pflanze lebt im Grenzgebiet zwischen dem zentralen Sphagnumtümpel des Moores und der umgebenden Weidenmoor-Zone, ist stets steril, ihre Wurzelstöcke kriechen zwischen dem Moostorf und tragen 20—40 cm hohe Stengel. Aus dem gegenwärtigen Gebiet Ungarns stehen nur alte und unbestimmte Angaben zur Verfügung (Umgebung von Sopron und Pécs), laut denen die Pflanze längst ausgestorben ist, wenn sie überhaupt gelebt hat; demnach handelt es sich im vorliegenden Fall um das einzige bestimmte Vorkommen. Der nächste Standort wird von jenseits der Landesgrenze, neben Ipolyság, gemeldet, auch in den Karpaten ist die *Lysimachia thyrsoflora* eine seltene boreale Pflanze und in Egerbakta handelt es sich allem Anschein nach, um ein glaziales oder postglaziales Relikt.